

دانشکده صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد در رشته مدیریت رسانه

برجسته سازی اخبار انرژی هسته ای ایران
در بخش فارسی سایت های
بی بی سی (BBC) و صدای آمریکا (VOA) طی
سال های ۱۳۸۵ - ۱۳۸۳

بهنام رضاقلی زاده

استاد راهنما:
دکتر عبدالله گیویان

استاد مشاور:
دکتر محمد دادگران

زمستان ۱۳۸۶

I.R.I.B UNIVERSITY

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE
REQUIREMENT FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS
(M.E) MEDIA MANAGEMENT

**AGENDA SETTING AND IRAN NUCLEAR NEWS
IN BBC & VOA WEBSITES DURING 1383-1385**

**BY:
BEHNAM REZAGHOLIZADEH**

**SUPERVISER:
ABDULLAH GUIVIAN**

FEBRUARY 2008

چکیده

این پژوهش به بررسی نحوه برجسته سازی اخبار انرژی هسته ای ایران در بخش فارسی سایتهای بی بی سی و صدای آمریکا طی سالهای ۱۳۸۵-۱۳۸۳ می پردازد. در تحقیق حاضر از روش نمونه گیری تصادفی سیستماتیک استفاده شده است. روش تحقیق به کار رفته در این پژوهش، روش تحلیل محتواست و برای بررسی تفاوت‌های برجسته سازی در اخبار دو سایت مورد بررسی از آزمون کای اسکوتر و برای تحلیل یافته ها نیز از نرم افزار آماری SPSS استفاده شده است.

یافته های تحقیق حاکی از آن است که بخش فارسی سایتهای بی بی سی و صدای آمریکا از لحاظ شیوه ارائه مطلب، عناصر خبری لید، منبع خبر، محتوای خبر، حجم خبر، بار معنایی تیترا، مهمترین عامل برجستگی خبر، نحوه انتشار خبر و راه حل پرونده هسته ای ایران، تفاوت معنی داری با هم دارند.

نتایج پژوهش نشان می دهد که بخش فارسی سایتهای بی بی سی و صدای آمریکا بیشتر از ۷۰ درصد اخبار خود را به صورت "گزارش خبری" منتشر کرده اند و ۶۹/۷ درصد از اخبار نیز به صورت "بار ارزشی منفی" منعکس شده است. به طور کلی، هر دو سایت به میزان ۵۴/۵ درصد، ارزش های خبری "شهرت+ برخورد" را برجسته کرده اند و در مورد "عناصر خبری لید" سایت صدای آمریکا با ۶۲/۴ درصد و حدود یک و نیم برابر سایت بی بی سی، به عناصر خبری "که+چه" تاکید کرده است. موضوعات سیاسی به طور کاملاً مشخصی در هر دو سایت برجسته شده اند و این مسئله نشان می دهد که پرونده هسته ای ایران به جای اینکه در چارچوب تعهدات آژانس بین المللی انرژی اتمی قرار گیرد و از لحاظ حقوقی مورد بررسی قرار گیرد، تبدیل به یک پرونده سیاسی شده است. جهت گیری تیتراها به صورت منفی، ۵۱/۲ درصد از کل اخبار را تشکیل می دهند. تیتراهای فاقد بار افناعمی در این دوسایت برجستگی دارند؛ این میزان به طور کلی ۶۵/۶ درصد از کل اخبار را به خود اختصاص داده است. وزارت امور خارجه کشورهای غربی با بیش از چهارده درصد از کل اخبار، در رتبه نخست خبرسازان قرار دارد. در بیشتر خبرهای مرتبط با پرونده هسته ای ایران، تاکید شده که طرحهای هسته ای ایران از دید کشورهای غربی درگیر در پرونده اتمی، مشکوک و یا نظامی هستند. از نظر کشورهای مذاکره کننده غربی، گزینه تعلیق غنی سازی اورانیوم با بیشترین میزان به عنوان راه حل مناقشه هسته ای ایران مد نظر قرار گرفته؛ این مقوله به طور کلی بیش از ۵۰ درصد از اخبار هر دو سایت را تشکیل می دهد. به طور کلی ۳۶ درصد از اخبار سایتهای بی بی سی و صدای آمریکا از شورای امنیت سازمان ملل متحد به عنوان مرجع نهایی برای حل پرونده هسته ای ایران نام برده اند و این در حالی است که ۳۸/۱ درصد این خبرها، تحریمها را پیامد دنبال کردن برنامه های هسته ای توسط ایران می دانند.

کلمات کلیدی: اخبار بخش فارسی سایتهای بی بی سی و صدای آمریکا، دروازه بانی، برجسته سازی،

خبر در فضای سایبر، اقناع و عملیات روانی، برنامه هسته ای ایران

فصل اول: کلیات تحقیق

۲	۱-۱- طرح مسئله
۵	۱-۲- ضرورت و اهمیت تحقیق
۶	۱-۳- اهداف تحقیق
۷	۱-۴- سوالهای تحقیق
۸	۱-۵- تعاریف عملیاتی مقوله ها و زیر مقوله ها
۱۸	۱-۶- اشاره ای مختصر درباره بی بی سی و صدای آمریکا
۲۰	۱-۷- اهمیت برنامه هسته ای ایران

فصل دوم: مبانی نظری تحقیق

بخش اول: بررسی تحقیقات پیشین

۲۴	۲-۱-۱- نگاهی گذرا به تاریخچه تحقیقات برجسته سازی و دروازه بانی در جهان
۲۹	۲-۱-۲- مطالعه چپیل هیل
	۲-۱-۳- تحقیقات پیشین در ایران

بخش دوم: دروازه بانی خبر

۳۹	۲-۲-۱- مفهوم دروازه بانی
۴۱	۲-۲-۲- معیارهای گزینش و ارزش های خبری
۴۶	۲-۲-۳- نقش تقویمی رسانه ها
۴۷	۲-۲-۴- دو نوع کنترل در دروازه بانی
۴۸	۲-۲-۵- دروازه بانی خبری و محیط جدید رسانه ای
۴۹	۲-۲-۶- مقایسه دروازه بانی در روزنامه های الکترونیک و روزنامه های سنتی
۵۱	۲-۲-۷- فرآیند دروازه بانی
۵۳	۲-۲-۸- مدل های دروازه بانی
۵۳	۲-۲-۸-۱- مدل دوریس گریبر
۵۳	۲-۲-۸-۲- مدل وستلی و مک لین
۵۴	۲-۲-۸-۳- مدل گالتونگ و روگ
۵۴	۲-۲-۸-۴- مدل باس
۵۵	۲-۲-۸-۵- مدل ویندال مک کوئیل

بخش سوم: برجسته سازی

۵۷	۲-۳-۱- تاریخچه شکل گیری نظریه برجسته سازی
۵۸	۲-۳-۲- نظریه برجسته سازی
۶۲	۲-۳-۳- نقش ارتباط میان فردی در برجسته سازی
۶۳	۲-۳-۴- برجسته سازی در عرصه سیاست
۶۵	۲-۳-۵- فرایند برجسته سازی

۶۷ ۲-۳-۶- رویکرد برجسته سازی

بخش چهارم: خبر در فضای سایبر

۷۳ ۲-۴-۱- برجسته سازی و اینترنت

۷۴ ۲-۴-۲- روزنامه نگاری الکترونیک

۷۵ ۲-۴-۳- ویژگیهای روزنامه نگاری الکترونیک

۷۷ ۲-۴-۴- ویژگیهای اخبار اینترنتی

۷۸ ۲-۴-۵- اینترنت و عملیات روانی

بخش پنجم: اقناع و عملیات روانی

۸۱ ۲-۵-۱- تکرار و تاکید پیام

۸۲ ۲-۵-۲- تعریف عملیات روانی

۸۳ ۲-۵-۳- فشارهای عملی در جنگ روانی

۸۳ ۲-۵-۳-۱- فشارهای اقتصادی

۸۴ ۲-۵-۳-۲- فشارهای نظامی و تسلیحاتی

۸۵ ۲-۵-۳-۳- فشارهای سیاسی - دیپلماتیک

۸۶ ۲-۵-۳-۴- فشارهای اجتماعی - فرهنگی

فصل سوم: روش تحقیق

۸۹ ۳-۱- تحلیل محتوا

۸۹ ۳-۲- مراحل تحلیل محتوا

۹۰ ۳-۳- نحوه گردآوری داده ها

۹۰ ۳-۴- جامعه آماری

۹۰ ۳-۵- حجم نمونه

۹۰ ۳-۶- روش نمونه گیری

۹۰ ۳-۷- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

۹۱ ۳-۸- اعتبار و پایایی تحقیق: سنجش ضریب قابلیت اعتماد

فصل چهارم: یافته های تحقیق

۹۴ جداول یک بعدی

۱۱۴ جداول دو بعدی

فصل پنجم: نتیجه گیری و پیشنهادها

۱۳۷ نتایج تحقیق

۱۴۴ پیشنهادها

۱۴۵ محدودیتهای تحقیق

۱۴۶فهرست منابع و ماخذ.....
۱۵۳ضمیمه الف- آشنایی با عبارات و اصطلاحات هسته ای و سازمان بین المللی انرژی اتمی
۱۵۵ضمیمه ب- روزشمار برنامه هسته ای ایران
۱۶۳ضمیمه ج- جدول متغیرهای تحقیق برای بخش فارسی سایتهای بی بی سی و صدای آمریکا
۱۶۷چکیده انگلیسی

۲۸	جدول ۱-۱-۲- توسعه الگوی تحقیق در فرایند برجسته
۲۹	جدول ۲-۱-۲: ظهور و سقوط الگوی برجسته سازی
۶۶	نمودار ۱-۳-۲- سه بخش تشکیل دهنده اصلی فرایند برجسته سازی: اولویت رسانه، اولویت عموم و اولویت سیاست
۶۷	نمودار ۲-۳-۲- نظم مورد انتظار شاخص های جهان واقعی، اولویت رسانه، اولویت عموم و اولویت سیاست با میزان سندیت هر یک از این روابط مورد انتظار

جداول یک بعدی

۹۴	جدول شماره ۱- توزیع اخبار مورد بررسی بر اساس منبع پخش آنها
۹۵	جدول شماره ۲- توزیع اخبار مورد بررسی بر اساس تاریخ انتشار آنها
۹۶	جدول شماره ۳- توزیع اخبار مورد بررسی بر اساس شیوه ارائه آنها
۹۷	جدول شماره ۴- توزیع اخبار مورد بررسی بر اساس ارزش های خبری لید
۹۸	جدول شماره ۵- توزیع اخبار مورد بررسی بر اساس عناصر خبری لید
۹۹	جدول شماره ۶- توزیع اخبار مورد بررسی بر اساس منبع خبر
۱۰۰	جدول شماره ۷- توزیع اخبار مورد بررسی بر اساس بار ارزشی مطلب
۱۰۱	جدول شماره ۸- توزیع اخبار مورد بررسی بر اساس محتوای خبر
۱۰۲	جدول شماره ۹- توزیع اخبار مورد بررسی بر اساس جهت گیری تیتراژ
۱۰۳	جدول شماره ۱۰- توزیع اخبار مورد بررسی بر اساس حجم خبر
۱۰۴	جدول شماره ۱۱- توزیع اخبار مورد بررسی بر اساس بار معنایی تیتراژ
۱۰۵	جدول شماره ۱۲- توزیع اخبار مورد بررسی بر اساس مهمترین عامل برجستگی خبر
۱۰۶	جدول شماره ۱۳- توزیع اخبار مورد بررسی بر اساس نحوه انتشار خبر
۱۰۷	جدول شماره ۱۴- توزیع اخبار مورد بررسی بر اساس خبرسازان
۱۰۸	جدول شماره ۱۵- توزیع اخبار مورد بررسی بر اساس جهت گیری خبر
۱۰۹	جدول شماره ۱۶- توزیع اخبار مورد بررسی بر اساس راه حل پرونده هسته ای ایران
۱۱۰	جدول شماره ۱۷- توزیع اخبار مورد بررسی بر اساس مرجع نهایی برای حل پرونده هسته ای ایران
۱۱۱	جدول شماره ۱۸- توزیع اخبار مورد بررسی بر اساس اهداف ایران از دنبال کردن برنامه های هسته ای از نظر کشورهای غربی مذاکره کننده در پرونده اتمی ایران
۱۱۲	جدول شماره ۱۹- توزیع اخبار مورد بررسی بر اساس عواقب دنبال کردن برنامه هسته ای
۱۱۳	جدول شماره ۲۰- توزیع اخبار مورد بررسی بر اساس واکنش روسیه و چین به پرونده هسته ای ایران

جداول دو بعدی

- ۱۱۴ جدول شماره ۱- مقایسه سایتهای بی بی سی و صدای آمریکا بر حسب شیوه ارائه خبر
- ۱۱۵ جدول شماره ۲- مقایسه سایتهای بی بی سی و صدای آمریکا بر حسب ارزش های خبری لید ...
- ۱۱۶ جدول شماره ۳- مقایسه سایتهای بی بی سی و صدای آمریکا بر حسب عناصر خبری لید
- ۱۱۸ جدول شماره ۴- مقایسه سایتهای بی بی سی و صدای آمریکا بر حسب منبع خبر
- ۱۲۰ جدول شماره ۵- مقایسه سایتهای بی بی سی و صدای آمریکا بر حسب بار ارزشی مطلب
- ۱۲۱ جدول شماره ۶- مقایسه سایتهای بی بی سی و صدای آمریکا بر حسب محتوای خبر هسته ای ..
- ۱۲۳ جدول شماره ۷- مقایسه سایتهای بی بی سی و صدای آمریکا بر حسب جهت گیری تیتیر
- ۱۲۴ جدول شماره ۸- مقایسه سایتهای بی بی سی و صدای آمریکا بر حسب حجم خبر
- ۱۲۵ جدول شماره ۹- مقایسه سایتهای بی بی سی و صدای آمریکا بر حسب بار معنایی تیتیر
- ۱۲۶ جدول شماره ۱۰- مقایسه سایتهای بی بی سی و صدای آمریکا بر حسب مهمترین عامل برجستگی خبر
- ۱۲۷ جدول شماره ۱۱- مقایسه سایتهای بی بی سی و صدای آمریکا بر حسب نحوه انتشار خبر
- ۱۲۸ جدول شماره ۱۲- مقایسه سایتهای بی بی سی و صدای آمریکا بر حسب خبرسازان
- ۱۳۰ جدول شماره ۱۳- مقایسه سایتهای بی بی سی و صدای آمریکا بر حسب جهت گیری خبر
- ۱۳۱ جدول شماره ۱۴- مقایسه سایتهای بی بی سی و صدای آمریکا بر حسب راه حل پرونده هسته ای ایران
- جدول شماره ۱۵- مقایسه سایتهای بی بی سی و صدای آمریکا بر حسب مرجع نهایی برای حل پرونده
- ۱۳۲ اتمی ایران
- جدول شماره ۱۶- مقایسه سایتهای بی بی سی و صدای آمریکا بر حسب اهداف ایران از دنبال کردن
- ۱۳۳ برنامه هسته ای از نظر کشورهای غربی مذاکره کننده در این پرونده
- جدول شماره ۱۷- مقایسه سایتهای بی بی سی و صدای آمریکا بر حسب عواقب دنبال کردن برنامه های
- ۱۳۴ هسته ای ایران
- جدول شماره ۱۸- مقایسه سایتهای بی بی سی و صدای آمریکا بر حسب واکنش کشورهای روسیه و
- ۱۳۵ چین به پرونده هسته ای ایران

فصل اول:
کلیات تحقیق

۱-۱- طرح مسئله

زندگی معاصر بدون رسانه های جدید ارتباطی غیر قابل تصور است. رسانه ها موقعیت یا عرصه ای فراهم می آورند که در آن روز به روز بیشتر مسایل زندگی عموم چه در سطح ملی و چه در عرصه بین المللی متجلی می شود. هر گونه کوششی برای درک شیوه عمل رسانه های جمعی در زندگی امروزی ما باید با شناخت این واقعیت آغاز شود که رسانه های جمعی جزء لازم جامعه و زندگی فردی ما هستند. رسانه ها به صورت بخش اصلی و مرکزی صحنه سیاسی درآمده اند و تبلیغات سیاسی به روشهای قبلی کار بی فایده ای است (مک کوئیل، ۱۳۸۲، ص ۲۲).

با بهره گیری از فن آوریهای پیچیده و پیشرفته، امروزه رسانه ها می توانند پیامهای خود را به صدها میلیون مخاطب برسانند و در چنین برهه زمانی اینترنت می تواند نقشی حیاتی ایفا کند. اینترنت امکان ارتباط را برای کسانی که به رادیو، تلویزیون، روزنامه و مجلات دسترسی ندارند فراهم می آورد. اینترنت مرزها را در می نوردد و در این حال ممکن است برخی از مطالب آن مشوق تجزیه کشورها یا حاوی ایده های سوء علیه کشورها باشد (دفلور و دنیس، ۱۳۸۳، ص ۳۱۳). اینترنت یکی از ابزارهای مهم عملیات روانی علیه کشورها در دهه پایانی قرن بیستم و سالهای اولیه قرن بیست و یکم است. با نگاهی اجمالی به پدیده اینترنت می توان این وسیله را هم یک تهدید و هم یک فرصت به حساب آورد. بنابراین استفاده از این ابزار، می تواند در چالشهای آتی به ما آسیب و یا یاری رساند به شرط آنکه زمینه ها و بسترهای نرم افزاری و سخت افزاری آن در حوزه های عملیات روانی و علوم انفورماتیک فراهم گردد.

"رسانه ها با توسعه خود حداقل موفق به تحقق دو چیز شده اند: یکی منحرف کردن زمان و توجه از سایر فعالیت ها به سوی خود و دیگری ایجاد مجرای برای رساندن اطلاعات مورد نظر خود جهت تحقق ایده ها و اهدافشان، به منظور نفوذ در افکار عمومی" و برای رسیدن به این هدف از روشها و فنون مختلفی استفاده می کنند (مک کوئیل، ۱۳۸۲، ص ۴۰۸) و یکی از این فنون برجسته سازی اخبار است. سورین و تانکارد (۱۳۸۴) در این ارتباط می گویند که:

"امروزه رسانه ها جهان را تسخیر کرده اند، اگرچه این رسانه ها به مخاطبان خود نمی گویند که چگونه فکر کنند، اما به طرز خیره کننده ای در گفتن اینکه به چه فکر کنند موفق اند. رسانه های جمعی

توجه را به موضوعات خاص سوق می‌دهند. آنها از چهره‌های سیاسی تصاویر عمومی می‌سازند آنها همواره موضوعاتی را مطرح می‌کنند که افکار عمومی ناگزیر باید راجع به آنها فکر کند" (ص ۳۲۸). در جهان امروز رسانه های خبری بخشی از اولویتهای فکری ما را تعیین می‌کنند که این امر از دو طریق صورت می‌گیرد: اول گزینش و انتخاب اخباری که در راستای اهدافشان است و دوم برجسته سازی آن، به گونه ای که مخاطبان نیز آن را مهمترین رویداد تلقی می‌کنند.

به لحاظ محتوایی تکرار بیش از حد رویدادها، "برجسته سازی"^۱ را مشخص می‌سازد. به عقیده صاحب‌نظران ارتباطات، برجسته سازی مطالب در رسانه های خبری باعث همانند سازی می‌شود یعنی مخاطب احساس می‌کند همان مطالبی که برجسته شده حتماً مهمترین مطلب هم است. رویدادهایی وجود دارند که نه از ارزش خبری برخوردارند و نه برای مخاطبان مهم تلقی می‌شوند اما در این مورد تکرار به اندازه ای است که رویداد مورد نظر وجهه خبری خود را از دست می‌دهد و جنبه تبلیغی پیدا می‌کند. فرایند برجسته سازی با بزرگ و کوچک نمایی رویدادها و درجه بندی موضوعات در رسانه ها سعی در برجسته سازی رویداد در ذهن مخاطب را دارد که این امر در راستای القای دیدگاه رسانه به مخاطب نیز است. برای پخش اخبار منطقی به نظر می‌رسد که برخی از رویدادها از میان سایر رویدادها انتخاب یا گزینش شوند. در این راستا مفهوم "گزینشگر یا دروازه بان"^۲ به کسانی اطلاق می‌شود که عملاً در مورد درج و پخش خبرها یا کنار گذاشتن آنها تصمیم می‌گیرند (شکرخواه، ۱۳۷۴، ص ۹۴).

یکی از موضوعاتی که طی چند سال اخیر در صدر مسایل مهم سیاست خارجی کشورهای بزرگ دنیا قرار گرفته، برنامه انرژی هسته ای ایران است. برنامه اتمی ایران به منظور تامین نیازهای انرژی یکی از مهمترین خبرها در داخل کشور و همچنین در سطح بین المللی بوده است. اهمیت این موضوع محدود به ایران نمی‌شود و هیچ موضوع مربوط به ایران تاکنون این چنین در سطح بین المللی اهمیت پیدا نکرده است. از زمان مطرح شدن مسئله هسته ای ایران، کشورهای غربی و در راس آنها ایالات متحده آمریکا واکنشهای تندی را علیه این برنامه ابراز کردند و به تبع آن رسانه های غربی سعی در برجسته سازی و بزرگنمایی آن نمودند. درمسئله هسته ای ایران از مطبوعات، تلویزیون، ماهواره، شبکه های اطلاع رسانی و اینترنت استفاده گسترده ای شده است تا قدرتهای مزبور با دست یازیدن به روشها و الگوهای اطلاع رسانی و خبر رسانی به بیان نقطه نظرات، تمایلات و سیاستهای خود بپردازند و از سوی دیگر سعی شده است که با استفاده از رسانه ها، نقطه نظرات مسئولان جمهوری اسلامی ایران برجسته و

¹. Agenda Setting.

². Gatekeeping.

نظرات طرفهای مقابل نقد گردد. در حالیکه بارها دولتمردان ایران اعلام کرده اند که هدف از دنبال کردن برنامه های اتمی مقاصد صلح طلبانه است ولی ایالات متحده و هم پیمانان این کشور بر این اعتقادند که هدف ایران از پیگیری این برنامه ها مشکوک و قصد ایران دست یابی به جنگ اتمی است ("پرونده هسته ای ایران"، ۱۳۸۶، ص ۵).

بنابراین انجام این تحقیق در این برهه زمانی - با توجه به اهمیت پرونده اتمی ایران هم در عرصه داخلی کشور و هم در سطح بین المللی^۱ و با در نظر گرفتن تکرار اخبار مرتبط با این مسئله از سوی رسانه های مطرح دنیا به منظور تاثیرگذاری بر تصمیمات سیاستمداران و همچنین تاثیر آن بر افکار عمومی - با هدف رسیدن به این نتیجه که رسانه های غربی مخصوصاً سایتهای صدای آمریکا (VOA)^۲ و بی بی سی (BBC)^۳ چگونه به برجسته سازی اخبار مرتبط با برنامه هسته ای ایران می پردازند، چه دیدی از فعالیتهای هسته ای ایران را ترویج می کنند، راه حل مناقشه اتمی ایران را در چه چیزی می بینند، چه عواقبی را برای ادامه برنامه اتمی ایران پیش بینی می کنند، کدام مرجع را برای حل این پرونده لایق می بینند و ... ضروری است. از این رو سوالهای اصلی این تحقیق عبارتند از:

- ۱- برجسته سازی اخبار هسته ای ایران در بخش فارسی سایتهای صدای آمریکا و بی بی سی چگونه انجام شده است؟ (چه مضامینی مورد توجه بوده اند و به چه شخصیتها و اتفاقاتی تاکید شده است؟ و ...)
- ۲- چه شباهتها و تفاوتهایی در برجسته سازی اخبار هسته ای ایران در بخش فارسی دو سایت صدای آمریکا و بی بی سی وجود دارد؟

^۱. بخاطر همین برنامه ها تاکنون سه قطعنامه از سوی شورای امنیت سازمان ملل متحد علیه جمهوری اسلامی ایران تصویب شده است.

^۲. Voice of America.

^۳. British Broadcasting Corporation.

۲-۱- ضرورت و اهمیت تحقیق

با توجه به اهمیت روزافزون فن آوریهای نوین ارتباطی از جمله اینترنت در زندگی کنونی بشر به طوری که حدود یک میلیارد و سیصد میلیون کاربر اینترنتی در سطح جهان و نزدیک به ۱۳ میلیون کاربر اینترنتی در داخل ایران وجود دارد (امامی، ۱۳۸۵) و هرکدام از این کاربران ایرانی و جهانی، بالقوه برای بخش فارسی سایتهای صدای آمریکا و بی بی سی (به عنوان دو رسانه تاثیرگذار در عرصه خبررسانی در سطح جهان) یک مخاطب محسوب می شوند، و با توجه به اینکه برنامه هسته ای ایران در سطح بین المللی و مخصوصاً در بین کشورهای گروه ۵+۱ به عنوان یکی از مهمترین مسایل به شمار می رود و اخبار مرتبط با آن و همچنین تبلیغات و برجسته سازی در این زمینه به صورت گسترده و پیوسته در طی چند سال اخیر مورد توجه و تاکید رسانه های مختلف جهان از جمله رسانه های VOA و BBC قرار داشته و دارد، بنابراین ضرورت و اهمیت انجام این تحقیق توجیه می شود.

دلایل متعددی وجود دارند که اجازه می دهند اخبار این دو رسانه جهانی با یکدیگر قابل مقایسه باشند برخی از آنها از این قرار هستند:

۱. هر دوی این رسانه ها از حمایت دولتهای متبوعشان (ایالات متحده و بریتانیا) برخوردارند و این دو کشور نیز از مذاکره کنندگان اصلی و از مخالفان سرسخت ادامه برنامه های هسته ای ایران هستند.
۲. هر دوی این رسانه ها به صورتهای مختلف بر تحولات جهانی و مخصوصاً برنامه هسته ای ایران تاثیرگذار بوده و هستند.
۳. این رسانه ها ادعا می کنند که از مخاطبان فارسی زبان فراوانی در سراسر جهان برخوردارند.
۴. این دو رسانه از نیروهای متخصص و مجرب و بودجه های کلان برای جمع آوری، گزینش و پخش اخبار بهره می برند.

۳-۱- اهداف تحقیق

اهداف کلی:

هدف از انجام این تحقیق شناخت چگونگی برجسته سازی اخبار هسته ای ایران در بخش فارسی سایتهای صدای آمریکا و بی بی سی و همچنین بیان شباهتها و تفاوتهای برجسته سازی اخبار اتمی در دو سایت مذکور است.

اهداف جزئی:

در این بررسی اخبار مرتبط با برنامه و پرونده هسته ای ایران در بخش فارسی سایتهای مذکور از جنبه های:

۱. شیوه ارائه مطلب، ۲. ارزشهای خبری لید، ۳. عناصر خبری لید، ۴. منبع خبر، ۵. بار ارزشی مطلب، ۶. محتوای خبر برنامه هسته ای ایران، ۷. جهت گیری تیتراژ، ۸. حجم خبر، ۹. بار معنایی تیتراژ، ۱۰. مهمترین عامل برجستگی خبر، ۱۱. نحوه انتشار خبر، ۱۲. خیرسازان، ۱۳. سوگیری خبر، ۱۴. راه حل پرونده هسته ای ایران از نظر کشورهای گروه ۵+۱، ۱۵. مرجع نهایی برای حل پرونده هسته ای ایران، ۱۶. هدف ایران از پیگیری برنامه هسته ای از نظر ایالات متحده، بریتانیا، فرانسه و آلمان در خبر، ۱۷. عواقب دنبال کردن برنامه هسته ای برای ایران، ۱۸. واکنش کشورهای چین و روسیه به برنامه هسته ای ایران و ... مورد بررسی قرار گرفته اند تا با استفاده از ویژگیها و متغیرهای مورد بررسی در اخبار فارسی سایت بی بی سی و مقایسه آن با سایت صدای آمریکا میزان تفاوتها و شباهتهای این دو سایت نیز شناسایی شده و همچنین چگونگی برجسته سازی اخبار هسته ای ایران در این دو سایت مشخص شود.

۴-۱- سوالات تحقیق:

۱. آیا در بخش فارسی سایتهای بی بی سی و صدای آمریکا به لحاظ "شیوه ارائه اخبار" تفاوت معنی داری وجود دارد؟
۲. آیا در "ارزش های خبری" دو سایت مورد بررسی تفاوت معنی داری وجود دارد؟
۳. آیا در سایتهای مذکور از لحاظ "عناصر خبری" تفاوت معنی داری وجود دارد؟
۴. آیا به لحاظ "منبع خبر" در دو سایت مورد بررسی تفاوت معنی داری به چشم می خورد؟
۵. آیا در بخش فارسی سایتهای بی بی سی و صدای آمریکا، تفاوتی معنی داری در "ارائه بار ارزشی مطلب" وجود دارد؟
۶. آیا در اخبار مرتبط با برنامه هسته ای ایران در سایتهای مورد بررسی به لحاظ "موضوعات"، تفاوت معنی داری وجود دارد؟
۷. آیا به لحاظ "جهت گیری تیتراژ" در دو سایت مذکور تفاوت معنی داری به چشم می خورد؟
۸. آیا تفاوت معنی داری به لحاظ "حجم خبر" در بخش فارسی دو سایت صدای آمریکا و بی بی سی وجود دارد؟
۹. آیا به لحاظ "بار معنایی تیتراژ" در دو سایت مورد بررسی تفاوت معنی داری وجود دارد؟
۱۰. "مهمترین عامل برجستگی خبر" در دو سایت مورد بررسی چیست؟
۱۱. آیا در دو سایت مورد بررسی به لحاظ "نحوه انتشار خبر هسته ای ایران"، تفاوت معنی داری وجود دارد؟
۱۲. در این دو سایت چه "خبر سازانی" مطرح شده اند؟
۱۳. آیا در "سوگیری اخبار هسته ای ایران" در دو سایت مورد بررسی تفاوت معنی داری وجود دارد؟
۱۴. در بخش فارسی سایتهای بی بی سی و صدای آمریکا در مورد "راه حل پرونده هسته ای ایران" به چه مسائلی تاکید شده است و آیا از این لحاظ تفاوت معنی داری وجود دارد؟
۱۵. آیا در دو سایت مورد بررسی به لحاظ "مرجع نهایی برای حل پرونده هسته ای" تفاوت معنی داری وجود دارد؟
۱۶. در سایتهای مورد اشاره از نظر کشورهای مذاکره کننده در پرونده هسته ای ایران، پیگیری برنامه هسته ای توسط ایران با چه انگیزه ای صورت می گیرد؟
۱۷. در دو سایت مورد مطالعه، دنبال کردن برنامه هسته ای توسط ایران چه عواقبی را برای این کشور در پی خواهد داشت؟
۱۸. آیا در بخش فارسی سایتهای بی بی سی و صدای آمریکا به لحاظ "واکنش کشورهای چین و روسیه در قبال پرونده هسته ای ایران" تفاوت معنی داری وجود دارد؟

۵-۱- تعاریف عملیاتی مقوله ها و زیر مقوله ها

۱. شیوه ارائه خبر:

۱/۱. خبر: اعلام و بیان وقایع مرتبط با برنامه اتمی ایران که نظرات خبرنگار در آن دخالتی نداشته و جنبه تازگی دارد.

۱/۲. گزارش: مطالبی که با استفاده از منابع گوناگون به منظور روشن تر شدن و تفهیم بیشتر وقایع منتشر می شود و نظرات گزارشگر مستقیماً در آن منعکس نمی شود. گزارش نمی تواند حالت خبر را داشته باشد بلکه کندوکاوی است که اطراف آن رخ می دهد و آن را بسط می دهد. گزارش خبری در واقع تشریح، توضیح و توصیف یک رویداد خبری است که گزارشگر با دستمایه خبر به جزئیات وقوع آن می پردازد و اطلاعات تازه را با شیوه ای توصیفی ارائه می دهد (بدیعی و قندی، ۱۳۷۸، ص ۲۷۷).

۱/۳. مصاحبه: در این شیوه، مصاحبه به عنوان مکمل متن مکتوب است. در مصاحبه خبری، هدف مصاحبه گر کسب اطلاعات دقیق و مشخص از منبع خبر جهت روشن شدن موضوع خبری روز است. مصاحبه ممکن است با افراد حقیقی و یا حقوقی، کارشناسان، مقامات رسمی و غیررسمی صورت گیرد.

۱/۴. تفسیر: جنبه ارزیابی ذهنی و قضاوت شخصی در مورد رویدادهای خبری است که نویسنده یا مفسر استنباط، اندیشه، قضاوت شخصی و استدلال خود را بیان می کند (بدیعی و قندی، ۱۳۷۸، ص ۱۰۴).

۲. ارزشهای خبری لید:

۲/۱. شهرت: افراد حقیقی یا حقوقی که به خاطر فعالیت‌هایشان در جامعه و در سطح بین المللی شناخته شده باشند و حضور آنها در خبر باعث انعکاس و اهمیت آن می شود.

۲/۲. شهرت + برخورد: منظور، خبرهایی است که دارای هر دو ارزش خبری شهرت و برخوردند. ارزش خبری برخورد حاوی تعارضها، برخوردها و اختلافهای فکری و ایدئولوژیکی میان کشورها، مقامات و شخصیتها در زمینه برنامه هسته ای ایران است.

۲/۳. شهرت + مجاورت + دربرگیری: خبرهایی هستند که در آنها ارزش خبری شهرت با ارزش های خبری مجاورت و دربرگیری ترکیب شده اند. رویدادی دارای ارزش خبری دربرگیری است که بر تعداد فراوانی از افراد جامعه در زمان حال یا آینده تأثیرگذار باشد؛ این تأثیر ممکن است مثبت یا منفی، مستقیم و یا غیر مستقیم باشد. هر چقدر دربرگیری موضوع خبر عام و فراگیرتر باشد خبر از ارزش فوق العاده تری برخوردار است. ارزش خبری مجاورت می گوید که مخاطبان رسانه ها ترجیح می دهند که ابتدا از

خبرهای مربوط به محله، شهر، کشور و کشورهای همجوار خود اطلاعات کسب کنند. مجاورت جغرافیایی مثل شهر، کشور، منطقه مجاور و مجاورت معنوی مثل مشابهت های فرهنگی، عقیدتی، قومی، اجتماعی و... است.

۲/۴. شهرت + برخورد + تازگی: منظور، خبرهایی است که علاوه بر نشان دادن اختلاف و تضاد عقیدتی میان کشورها در زمینه برنامه هسته ای ایران، دامنه آن گسترده بوده و جزو اخباری باشند که اشخاص حقیقی یا حقوقی شناخته شده، در آن خبرساز باشند و از آنجا که خبر گزارشی است از تازه ها، طبعاً وقایعی که مدت زمانی از آن گذشته باشد ارزش خبری خود را از دست می دهد. هر اندازه که فاصله وقوع رویداد و درج آن به عنوان خبر نزدیک تر باشد، خبر تازه تر خواهد بود.

۲/۵. شهرت + برخورد + فراوانی: منظور، خبرهایی که نشانگر اختلاف نظرها و یا تعارضها در رابطه با پرونده هسته ای ایران بوده و همچنین رد پایی از اشخاص حقیقی یا حقوقی شناخته شده وجود داشته باشد. در این مقوله ارزش فراوانی عمدتاً به اعداد و ارقام مربوط می شود، هر اندازه که تعداد ارقام بزرگتر باشد چون از جنبه فراگیری اهمیت می یابد، از ارزش خبری بیشتری برخوردار می شود.

۳. عناصر خبری لید:

۳/۱. که + چه + کجا: خبرهایی که این سه عنصر خبری را دارا باشند، در این رده قرار می گیرند. منظور از عنصر خبری "که"، فاعل و کننده کار و عنصر خبری "چه" ماهیت رویداد هسته ای و عنصر "کجا" بر مکان و محل وقوع رویداد دلالت دارد.

۳/۲. که + چه + کجا + کی: لیدهایی که علاوه بر عناصر خبری که، چه و کجا، زمان وقوع رویداد را نیز شامل می شود.

۳/۳. که + چه + چرا: منظور، خبرهایی که علاوه بر عناصر خبری که و چه به علت و چرایی رویداد نیز تاکید دارند.

۳/۴. که + چه: خبرهایی که هم بر فاعل و کننده کار و هم بر ماهیت رویداد مرتبط با برنامه اتمی ایران دلالت دارند.

۳/۵. که + چه + چگونه: خبرهایی که علاوه بر عناصر خبری که و چه، بر چگونگی و نحوه وقوع رویداد هسته ای ایران تاکید دارند و این عنصر از جنبه تشریحی و توصیفی برای خبر اهمیت دارد.

۳/۶. که + چگونه + کجا: خبرهایی که این سه عنصر خبری را دارا هستند.

۳/۷. که + چه + کجا + چرا: لیدهایی که دربرگیرنده این چهار عنصر خبری باشند.

۳/۸. که + چه + کی: خبرهایی که این سه عنصر خبری به صورت ترکیبی آورده شوند.

۴. منبع خبر:

۴/۱. خبرگزاری های خارجی: کلیه خبرگزاری هایی که در بیرون از مرزهای جغرافیایی و بدون هیچگونه وابستگی به جمهوری اسلامی ایران، به انعکاس اخبار پرداخته و بخش فارسی سایتهای بی بی سی و صدای آمریکا نیز اخبار خود را به نقل از آن خبرگزاریها پخش می کنند.

۴/۲. خبرگزاری های داخلی: تمامی خبرگزاریهای ایرانی که خبرهای مرتبط با پرونده هسته ای را منتشر کرده و مسئولان بخش فارسی سایتهای بی بی سی و صدای آمریکا آن خبرها را در سایت خود منعکس کرده اند.

۴/۳. مطبوعات خارجی: شامل کلیه مطبوعات (روزنامه ها و مجلات) بیرون از مرزهای ایران و یا وابسته به کشورهای دیگر که دو سایت مورد بررسی اخبار هسته ای ایران را به نقل از آنها بیان می کنند.

۴/۴. شبکه های رادیو - تلویزیونی خارجی: شامل کلیه شبکه های رادیو و تلویزیونی بیرون از مالکیت جمهوری اسلامی که به برنامه های هسته ای ایران پرداخته اند.

۴/۵. شبکه های رادیو - تلویزیونی و مطبوعات داخلی: منظور، شبکه های رادیو - تلویزیونی صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران و همچنین مطبوعات درون مرزی که خبرهایی را در ارتباط با برنامه هسته ای ایران پخش می کنند.

۴/۶. بی بی سی: کلیه خبرهای مربوط به برنامه هسته ای ایران که به نقل از شبکه ها و یا سایتهای رسانه بی بی سی بوده است.

۴/۷. صدای آمریکا: تمام اخبار هسته ای ایران که به نقل از خبرنگاران خود رسانه صدای آمریکا بوده و مسئولان این رسانه، اخبار مرتبط با پرونده اتمی ایران را در معرض دید مخاطبان قرار داده اند.

۴/۸. منبع نامعلوم، آگاه و یا مطلع: اخباری که از نظر منبع، نام مشخص و دقیق ندارند و از آنها با عنوان یک «منبع مطلع»، «آگاه»، «منبعی که نخواست نامش فاش شود»، «خبرگزاریها گزارش دادند» و مواردی از این نوع نام برده می شود.

۴/۹. بدون ذکر منبع: اخبار مرتبط با پرونده هسته ای ایران که در آنها هیچگونه اشاره ای به منبع خبر نشده است.

۴/۱۰. منابع کثیر: خبرهایی که در آنها از چند منبع متفاوت (منبع اصلی و منبع واسطه) مطالبی درج می شود.

۵. بار ارزشی مطلب:

۵/۱. مثبت: خبرهایی که با مطالعه کل متن خبر، نوعی دید مثبت از آن حاصل می شود و تداعی کننده پیشرفت در مذاکرات اتمی و حصول تفاهم از این مذاکرات باشد. به گونه ای که در این اخبار جنبه هایی از امیدواری و کاهش تنشها به چشم می خورد.

۵/۲. منفی: کلیه خبرهایی که القاء کننده یاس، پسرفت در مذاکرات اتمی ایران با آژانس بین المللی انرژی اتمی و یا کشورهای مذاکره کننده، افزایش تنشها و بحث مداخله شورای امنیت در پرونده اتمی ایران است.

۵/۳. خنثی: متن خبرهایی که نه تداعی گر یاس و تنش و نه القاء گر تفاهم و پیشرفت در مذاکرات باشد.

۶. محتوای خبر:

۶/۱. سیاسی: اخبار مربوط به امور دیپلماتیک، اظهار نظر دولتمردان کشورهای مختلف و مذاکره مقامهای ایرانی با مسئولان ارشد دیگرکشورها پیرامون پرونده هسته ای و ملاقات سران کشورها و یا سازمانهای بین المللی با یکدیگر به منظور بحث و تبادل نظر در مورد مسئله اتمی ایران است.

۶/۲. اقتصادی: مطالب مربوط به امور تجاری و خرید تجهیزات و قطعات هسته ای برای نیروگاههای اتمی کشور، انعقاد قراردادهای هسته ای ایران با روسیه در مورد تکمیل و یا ساخت نیروگاه بوشهر، تحریمهای بین المللی که به سمت اقتصاد و تجارت ایران نشانه رفته اند.

۶/۳. نظامی: کلیه اخبار مرتبط با آموزش و بازسازی نیروها، مانورها، امور جاسوسی برای کشف اماکن حساس ایران و تهدیدها از سوی ایالات متحده و هم پیمانان این کشور و همچنین اسرائیل، اظهار نظر مقامات دفاعی داخلی و یا خارجی، خریدهای دفاعی در راستای حفاظت از تاسیسات هسته ای از سوی ایران و یا انجام این خریدها از سوی کشورهای حاشیه خلیج فارس به منظور دفاع از خود در برابر ایران و ...

۶/۴. سیاسی + اقتصادی: اخباری که به موضوعات سیاسی و اقتصادی به صورتی ترکیبی، در پیوند با برنامه هسته ای ایران تاکید شده است.

۶/۵. سیاسی + نظامی: کلیه مطالبی که حاوی مسایل سیاسی و نظامی مرتبط با پرونده هسته ای ایران باشد.

۶/۶. سیاسی + اجتماعی + فرهنگی: کلیه اخبار مرتبط با پرونده اتمی ایران که حاوی موضوعات سیاسی، راهپیمایی در شهرهای مختلف در حمایت از موضع اتمی ایران و برنامه های رادیو و تلویزیونی، فیلمها،

کنسرتها، اشعار، سخنرانی ائمه در نمازهای جمعه و ... که به نحوی در پیوند با برنامه هسته ای ایران هستند.

۶/۷. سیاسی + حقوقی + اجتماعی: خبرهایی که به صورت ترکیبی دربرگیرنده موضوعات سیاسی و اجتماعی بوده و همچنین تمامی خبرها و مباحث مرتبط با پروتکل الحاقی، عضویت ایران در NPT، تعهدات ایران به اسناد بین المللی الزام آور در زمینه عدم اشاعه سلاح های هسته ای، قطعنامه آژانس بین-المللی انرژی هسته ای و شورای حکام در زمینه برنامه هسته ای ایران، قطعنامه های شورای امنیت سازمان ملل متحد و غیره را شامل می شود.

۷. جهت گیری تیترا:

۷/۱. مثبت: منظور تیتراهایی است که در آنها از واژه هایی که تلقین کننده امیدواری، خوش بینی، پیشرفت در مذاکرات اتمی، بهبود روابط ایران با غرب در مورد پرونده هسته ای، کاهش تنشها و غیره استفاده شده است. مثلاً اظهار امیدواری سولانا به مذاکرات سه کشور اروپایی با ایران

۷/۲. منفی: تیتراهایی که در آنها از واژه هایی که تلقین کننده یاس، بدبینی، عدم پیشرفت در مذاکرات، تهدید به تحریمها و اقدامات نظامی، واژه کشورهای همسایه ایران از دسترسی ایران به سلاح اتمی، تیرگی روابط ایران با غرب، افزایش تنشها، ارجاع پرونده ایران به شورای امنیت و غیره استفاده شده است. مثلاً گزارش شورای حکام به شورای امنیت در مورد تخلف هسته ای ایران

۷/۳. خنثی: تیتراهایی که در آنها از واژه هایی که تلقین کننده امیدواری، بهبود روابط و یا ناامیدی و افزایش تنشها است، استفاده نشده است.

۸. حجم خبر:

۸/۱. کوتاه: خبرهایی که کمتر از ۱۰ سطر باشد.

۸/۲. متوسط: خبرهایی که بین ۱۰ تا ۲۰ سطر باشد.

۸/۳. طولانی: خبرهایی که بین ۲۰ تا ۳۶ سطر باشد.

۸/۴. خیلی طولانی: خبرهایی که بیشتر از ۳۶ سطر باشد.

۹. بار معنایی تیترا:

۹/۱. اقناعی: تیتراهایی هستند که از نظر محتوا با اهداف و اغراض مختلفی نوشته می شوند: هدایت یا تهییج افکار عمومی، تبلیغ در برجسته سازی، زمینه سازی در مورد اجرای سیاست خاص، تحت تاثیر